กัณฑ์ที่ 46

มหาสติปัฏฐานสูตร

แสดง ณ วันที่ ๑๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ

สราคํ วา จิตฺตํ สราคํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
สโทสํ วา จิตฺตํ สโทสํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
สโมหํ วา จิตฺตํ สโมหํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
สงฺขิตฺตํ วา จิตฺตํง สงฺขิตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
มหคฺคตํ วา จิตฺตํ มหคฺคตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
สอุตฺตรํ วา จิตฺตํ สอุตฺตรํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
สมาหิตํ วา จิตฺตํ สมาหิตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
อิติ อชฺฌตฺตํง วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ
อชฺฌตฺต พหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ
วยธมฺมา นุปสฺสี วา จิตฺตสฺมึ วิหรติ
อตฺถิ จิตฺตนฺติ วา ปนฺสส สติ ปจฺจุปฏฺฐิตา โหติ
อนิสฺสิโต จ วิหรติ น จ กิญฺจิ โลเก อุปาทิยติ

วีตราคํ วา จิตฺตํ วีตราคํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
วีตโทสํ วา จิตฺตํ วีตโทสํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
วีตโมหํ วา จิตฺตํ วีตโมหํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ วิกฺขิตตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ อมหคฺคตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
อนุตฺตรํ วา จิตฺตํ อนุตฺตรํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
อสมาหิตํ วา จิตฺตํ อสมาหิตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ อวิมุตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
พหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ
สมุทยธมฺมานุปสฺสี วา จิตฺตสฺมึ วิหรติ
สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วา จิตฺตสฺมึ วิหรติ
ยาวเทว ญาณมตฺตาย ปติสฺสติมตฺตาย
เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรตี ติ.

ณ บัดนี้ อาตมาภาพจักได้แสดงใน มหาสติปัฏฐานสูตร ที่แสดงไปแล้วนั้น โดยอุเทศทวาร ปฏินิเทศทวาร แสดงในมหาสติปัฏฐานสูตรเป็น **อุเทศทวาร** นั้น ตามวาระพระบาลีว่า

เอกายโน อยํ ภิกฺขเว มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา
โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกขโทมนสฺสานํ อฏฺฐงฺคมาย
ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย

แค่นี้จบ อุเทศทวาร ของมหาสติปัฏฐานสูตร แปลภาษาบาลีว่า

เอกายโน อยํ ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อยํ มคฺโค อันว่าหนทางนี้ เอกายโน เป็นเอก ***เอกายโน อยํ มคฺโค*** หนทางนี้เป็น หนทางเอก ไม่มีสองแพร่ง เป็นหนทางเดียวแท้ ๆ หนทางหนึ่งแท้ ๆ เอกนะคือหนึ่ง ***เอโก ทฺวิ ติ จตุ ปญฺจ*** เหล่านี้ เอโก เขาแปลว่า หนึ่ง หนทางนี้เป็นหนึ่งไม่มีสองต่อไป ***สตฺตานํ วิสุทฺธิยา*** ความหมดจดวิเศษของสัตว์ทั้งหลาย

โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย เพื่อความล่วงเสียซึ่งโศก ความแห้งใจ ความปริเทวะ ความพิไรรำพันเพ้อ

ทุกฺขโมนสฺสานํ อฏฺฐงฺคมาย เพื่ออัสดงคตหมดไปแห่งเหล่าทุกข์โทมนัส
ญายสฺส อธิคมาย เพื่อบรรลุซึ่งญาณ
นิพพานสฺส สจฺฉิกิริยาย เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน
นี่แสดงดังนี้เพียงเท่านี้ เรียกว่า อุเทศทวาร

จักได้แสดงเป็น ปฏินิเทศทวาร สืบต่อไป

ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา นี้คือ สติปัฏฐานสี่
กตเม จตฺตาโร สติปฏฺฐานา สติปัฏฐาน ๔ นี่คืออะไร สติปัฏฐาน ๔ คืออะไรบ้างล่ะ
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ
อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ
เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ
อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ
ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

๔ อย่างนี้เรียกว่า **ปฏินิเทศทวาร** อุเทศทวารแสดงแล้ว อีกสองนี้เป็นปฏินิเทศทวาร อุเทศน่ะแสดงออก เป็นหนึ่งทีเดียว ปฏินิเทศนั้นแสดงหนึ่งออกไปเป็น๔ กาย เวทนา จิต ธรรม แปลภาษาบาลีว่า

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลายที่ศึกษาพระธรรมวินัยของพระตถาคตเจ้า เห็นกายในกายเนือง ๆ นั้นเป็นไฉนเล่า

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ศึกษาพระธรรมวินัยของพระตถาคตเจ้านี้ เห็นกายในกายเนือง ๆ อยู่ อ้ายนี้ต้องคอยจำนะ เห็นกายในกายเนือง ๆ อยู่ ถ้าเห็นเข้าแล้ว ทำให้ ***อาตาปี*** เพียรเทียว เพียรให้เห็นอยู่เสมอนั้นไม่เผลอทีเดียว

อาตาปี สมฺปชาโน *รู้รอบคอบอยู่ เพียรแล้วก็รู้รอบคอบ*
สติมา *มีสติด้วยไม่เผลอ รู้รอบคอบไม่เผลอ*
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

คอยกำจัด อภิชฌาความเพ่งเฉพาะอยากได้ และความโทมนัสเสียใจ ที่ไม่ได้สมบัติ นำอภิชฌาโทมนัสในโลกออกเสีย อย่าเพ่งเฉพาะเสียใจ เพราะอยากได้แล้วไม่สมหวัง มันจะทำกายในกายให้เป็นที่เสื่อมไปเสีย ***อภิชฌา*** สำคัญนัก เพ่งเฉพาะอยากได้ เมื่อไม่ได้ มันก็เสียใจเพราะไม่สมหวัง ไอ้ดีใจเสียใจนี่แหละอย่าให้เล็ดลอดเข้าไปได้ทีเดียว เมื่อเห็นกาย ในกายเนืองๆ อยู่แล้วก็ ***อาตาปี*** มีความเพียรเร่งเร้าทีเดียว มีความรู้รอบคอบประกอบด้วย สติมั่น ไม่ฟั่นเฟือนทีเดียว ***วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ นำอิภชฌา*** และโทมนัสในโลกออกเสียได้ นี่ข้อต้น

ข้อที่๒ คือ

เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

เห็นเวทนาในเวทนาเนือง ๆ อยู่ มีความเพียรเป็นเครื่องเผายังกิเลสให้เร่าร้อน มีความรอบคอบ มีสติมั่น

Lesson 46

ไม่ฟั่นเฟือน นำอภิชฌาโทมนัสในโลกออกเสีย ไม่ให้ลอดเล็ดเข้าไปได้ นี่ส่วนเวทนา

จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

เห็นจิตในจิตเนือง ๆ อยู่ มีความเพียรเป็นเครื่องเผายังกิเลสให้เร่าร้อน มีสัมปชัญญะ มีสติไม่พลั้งเผลอ นำอภิชฌาในโลกนี้ออกเสียได้ อย่าให้ความยินดียินร้ายมันลอดเล็ดเข้าไปได้ นี่เป็นข้อสาม

ข้อที่๔

ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา
วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

เห็นธรรมในธรรมเนือง ๆ อยู่เมื่อเห็นแล้วให้มีความเพียรเป็นเครื่องเผายังกิเลสให้เร่าร้อน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นไม่ฟั่นเฟือน กำจัดอภิชฌาโทมนัสในโลกนี้เสียได้

๔ ข้อนี้แหละเรียกว่า ปฏินิเทศทวาร กาย เวทนา จิต ธรรม

เห็นกายในกายอยู่ เห็นเวทนาในเวทนาอยู่ เห็นจิตในจิตเนืองๆ อยู่ เห็นธรรมในธรรมอยู่ นี่ให้เข้าใจเสียก่อนจึงจะสอนต่อไป เป็นลำดับ

เห็นกายในกาย นี่เห็นอย่างไร? เห็นกายในกายนั่นเหมือนกับนอนฝันนั่นแหละ เห็นชัด ๆ อย่างนั้นนะ เห็นกายในกายก็เห็นกายมนุษย์ละเอียดเท่ากายมนุษย์นี้แหละ นอนฝันในกายมนุษย์นี่ต่อไป ทำหน้าที่ไป ผู้เห็นกายในกายก็คือกายมนุษย์ละเอียดนั่นเอง เห็นเวทนาในเวทนาล่ะ มนุษย์นี่มันก็มีเวทนาเหมือนกัน **เห็น**นี่ ไม่ได้พูดรู้ นี่ เวทนาในเวทนานั่นเป็นอย่างไรล่ะ สุข กายนั้นเป็นสุข ก็เห็นเป็นสุข กายนั้นเป็นทุกข์ ก็กายละเอียดนั่นแหละที่เห็นนั่นแหละ กายนั้นเป็นทุกข์ก็เห็นว่าเป็นทุกข์ เมื่อกายนั้นไม่สุขไม่ทุกข์ ก็เห็นว่าไม่สุขไม่ทุกข์ เห็นชัด ๆ อย่างนี้ เห็นจิตในจิตล่ะ ลึกนี่เห็นจิตได้หรือ เห็นจิตได้หรือ ไม่ใช่เห็นง่าย ๆ นี่ จิตเป็นดวง นี่ เท่าดวงตาดำข้างนอกนี่แหละ เท่าดวงตาดำของตัวทุกคน ๆ นั่นแหละ ดวงจิต เห็นจิตในจิต เห็นธรรมในธรรม ถ้าเห็นอย่างนี้ไม่หลับ เป็นประธาน เห็นกายในกายชัด ๆ ก็เห็นกายละเอียดนั่น

เห็นเวทนาในเวทนา เห็นกายแล้วก็เห็นเวทนา เวทนาเพราะใจกำหนดอยู่ที่จะดูกาย เห็นกายนะต้องกำหนดอยู่ศูนย์กลางกายมนุษย์ เมื่ออยู่ศูนย์กลางกายมนุษย์ละก็นั่นแหละ ตาเห็นกาย ก็เห็นอยู่ในกลางกายมนุษย์นั่นแหละ เห็นเวทนาล่ะ เป็นอย่างไงล่ะ เห็นสุขเป็น ดวงกลมใสอยู่ในกลางกายมนุษย์ละเอียดนั่น เห็นสุข ทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์ เห็นชัด ๆ เป็นดวงอยู่กลางกายมนุษย์ละเอียดนั่นแหละ เวทนาของกายมนุษย์นี้เป็นเวทนานอก วทนาของกายมนุษย์ละเอียดนั่นเป็นเวทนาของกายมนุษย์ละเอียดข้างใน นั่นแหละ เวทนาในเวทนา

เห็นจิตในจิตล่ะ ดวงจิต ก็เห็นดวงจิตของกายละเอียดนั่น เห็นดวงจิตเท่าดวงตาดำข้างนอก เห็นดวงจิต มั่นอยู่ในกลางดวงจิตนี่แหละ อยู่ในกลางดวงจิตมนุษย์หยาบนี่แหละ เข้าไปถึงกายมนุษย์ละเอียดมันก็ไปเห็นดวงจิตของกายมนุษย์ละเอียดนั่น นี่เห็นจิตในจิต

เห็นธรรมในธรรมล่ะ ดวงธรรม ที่ทำให้เป็นกายมนุษย์หยาบ มันมีดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์หยาบนั่น พอไปเห็นกายละเอียด มันก็เห็นดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียดนั่น ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียดนั่นแหละ เป็นธรรมข้างใน ดวงธรรมทำให้เป็นกายมนุษย์หยาบ นี่เป็นดวงธรรมข้างนอก เห็นจริงอย่างนี่นะ วัดปากน้ำเขาเห็นกันจริง ๆ อย่างนี้ ไม่ใช่เห็นเล่น ๆ

นี่ เห็นกายในกาย เห็นเวทนาในเวทนา เห็นจิตในจิต เห็นธรรมในธรรม เห็นจริง ๆ อย่างนี้ นี่ นี่อุเทศทวารแล้วก็เห็นอย่างนี้เรื่อย ๆ ขึ้นไป กายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรม วัดปากน้ำเห็นเข้าไปตั้ง ๑๘ กายนั่นแน่ะ เห็นเข้าไปอย่างนี้แหละ ๑๘ กาย ชัด ๆ ทีเดียว ชัดใช้ได้ทีเดียว ไม่ใช่พอดีพอร้ายหละ เห็นชัดใช้ได้ทีเดียว ไม่ชัดแต่ว่าเห็นหละ ถ้าว่าสนใจจริง ๆ ก็เห็นจริง ๆ เห็นจริง ๆ อย่างนี้ เมื่อเห็นจริง ๆ เป็นจริง ๆ อย่างนี้แล้วละก็ ตำราบอกไว้ตรง ๆ อย่างนี้แล้วมันก็ถูกตำรับตำราทีเดียว แล้วจะได้แสดงในกาย เวทนา จิต ธรรม ต่อไปอีก คัมภีร์นิเทศทวารต่อไป

มีคำถามสอดเข้ามาว่า

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ศึกษาพระธรรมวินัย เห็นกายในกายเนือง ๆ อยู่นั่นเป็นไฉน?

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ
อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

ภาพจาก : hubbesite.org

....วันนี้ที่จะแสดงจิต ตำราท่านวางไว้แค่จิต เอา ดวงจิต นี้เท่านั้น **ดวงเห็น** ก็ไม่ได้เอามาพูด **ดวงจำ** ไม่ได้มาพูด **ดวงรู้** ไม่ได้มาพูด มาพูดแต่**ดวงจิต** ดวงเดียว

ที่เราแปลจิต ถ้าเราเอามาใส่ปนกันกับเรื่องจิตก็ปนปี้หมด เพราะจิต มีหน้าที่คิดอย่างเดียวเท่านั้น แหละ **ดวงรู้** ก็มีหน้าที่**รู้**อย่างเดียว ไม่มีหน้าที่คิด **ดวงจิต** ก็มีหน้าที่คิดอย่างเดียว **ดวงจำ** ก็มีหน้าที่จำอย่างเดียว **ดวงเห็น** ก็มีหน้าที่เห็นอย่างเดียว จะสับเปลี่ยนกันไม่ได้

แต่ว่า ถ้าไม่รู้หลักความจริงแน่นอนอย่างนี้ละก็ ท่านก็แปลเอา**ดวงจิต**ไปรวมเข้ากับ**รู้**เสียว่า รู้ก็คือจิตนั่นแหละ วิจิตตารัมมณัง ดวงจิตวิจิตรด้วยอารมณ์ต่าง ๆ รูปารมณ์ สัททารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ ธัมมารมณ์ นี่วิจิตรด้วยอารมณ์ต่าง ๆ อย่างนี้ ดวงจิตนั่น อีกนัยหนึ่ง อารัมมณัง วิชชนานาติตี จิตต จิตรู้ซึ่งอารมณ์ จิตรู้เสียอีกแล้ว ***เอาละซี เอาวิญญาณไปไว้ที่ไหนแล้ว ไม่พูดดวงวิญญาณเสียอีกแล้ว พูดเป็นรู้เสียแล้ว....***

อันนี้ แล้ว

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ **อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา**

นี่ปฏินิเทศทวาร

อรญฺญคโต วา **รุกฺขมูลคโต วา**
สุญฺญาคารคโต วา **นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา**
อุชํ กายํ ปณิธาย **ปริมุขํ สติํ อุปฏฺฐเปตฺวา**
โส สโต ว อสฺสสติ **สโต ปสฺสสติ**
ฑีฆํ วา อสฺสสนฺโต **ฑีฆํ อสฺสสามีติ ปชานาติ**
ฑีฆํ วา ปสฺสสนฺโต **ฑีฆํ ปสฺสสามีติ ปชานาติ**
รสฺสํ วา อสฺสสนฺโต **รสฺสํ อสฺสสามีติ ปชานาติ**
รสฺสํ วา ปสฺสสนฺโต **รสฺสํ ปสฺสสามีติ ปชานาติ**

นี่เป็น ปฏินิเทศทวาร กว้างออกไปทีเดียว กว้างนี่แหละที่แสดงไปแล้ว ส่วนกายที่แสดงไปแล้ว ท่านจัดออกเป็นข้อกำหนดเป็นปัพพะ คือเรียก

อานาปานปัพพะ ข้อกำหนดด้วยลมหายใจเข้าออก
อิริยาปถปัพพะ ข้อกำหนดด้วยอิริยาบถ เดิน ยืน นั่ง นอน
สัมปชัญญปัพพะ ข้อกำหนดด้วยกิริยาในอิริยาบถแห่งอวัยวะรู้อยู่เสมอนั่นเรียกว่า สัมปชัญญปัพพะ
ปฏิกูลมนสิการปัพพะ ข้อกำหนดด้วยข้อปฏิกูลแห่งร่างกายของคนเรา แห่งฟัน หนัง เนื้อตามบาลีว่า ***อตฺถิ อิมสฺมึ กาเย เกสา โลมา นขา ทนฺตา***

ปฏิกูลนั้นไม่น่ารักน่าชมเลย ปฏิกูลแห่งร่างกายนี้ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา ที่ไหนประสมกันแล้วก็เป็นร่างกาย ล้วนแต่เป็นดิน น้ำ ไฟ ลม ไป นี้เป็น ธาตุปัพพะ พอกายมนุษย์ละเอียดออกจากกายมนุษย์หยาบแล้ว ก็เน่ากันทั้งนั้น เป็นปฏิกูลอย่างนี้ ปฏิกูลนั่นเป็นข้อที่๕ นวสีวถิกปัพพะ ข้อกำหนดด้วยศพเก้ารูป ตายวันหนึ่งสองวันท้องเขียว น้ำเลือดน้ำหนองไหล เป็นลำดับไปจน กระทั่งเหลือแต่กระดูกนั่น นี้ได้แสดงมาแล้ว

วันนี้จะแสดง เห็นเวทนาในเวทนา สืบต่อไปว่า

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ **อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ**
สุขํ เวทนํ เวทิยมา โน **สุขํ เวทนํ เวทิยามีติ ปชานาติ**
ทุกขํ เวทนํ เวทิยมาโน **ทุกฺขํ เวทนํ เวทิยามีติ ปชานาติ**
อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยมาโน **อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยามีติ ปชานาติ**
สามิสํ วา สุขํ เวทนํ เวทิยมาโน **สามิสํ สุขํ เวทนํ เวทิยามีติ ปชานาติ**
นิรามิสํ วา สุขํ เวทนํ เวทิยมาโน **นิรามิสํ สุขํ เวทนํ เวทิยามีติ ปชานาติ**

สามิสํ วา ทุกฺขํ เวทนํ เวทิยมาโน **สามิสํ ทุกขํ เวทนํ เวทิยามีติ ปชานาติ**
นิรามิสํ วา ทุกขํ เวทนํ เวทิยมาโน **นิรามิสํ ทุกขํ เวทนํ เวทิยามีติ ปชานาติ**
สามิสํ วา อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยมาโน **สามิสํ อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยามีติ ปชานาติ**
นิรามิสํ วา อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยมาโน **นิรามิสํ อทุกฺขมสุขํ เวทนํ เวทิยามีติ ปชานาติ**
อิติ อชฺฌตฺตํ วา ฯ

อันนี้เวทนาไม่ใช่เป็นของฟังง่ายเลย เป็นของฟังยากนัก แต่ว่าท่านแสดงไว้ ย่อ ๆ ว่า สุข เมื่อเราเสวยความสุขอยู่ ก็รู้ชัดว่า เวลานี้เสวยความสุขอยู่ เมื่อเราเสวยความทุกข์อยู่ ก็รู้ชัดว่า เราเสวยความทุกข์อยู่ เมื่อเราเสวยความไม่สุขไม่ทุกข์ ก็รู้ชัดว่า เราเสวย ความไม่สุขไม่ทุกข์อยู่
เมื่อเสวยความสุขที่เจือด้วยอามิส ก็รู้ชัดว่า เราเสวยความสุขที่เจือด้วยอามิส
เมื่อเราเสวยความทุกข์ที่เจือด้วยอามิส ก็รู้ว่าเราเสวยความทุกข์ที่เจือด้วยอามิส
เมื่อเสวยความไม่สุขไม่ทุกข์ที่เจือด้วยอามิส ก็รู้ชัดว่าเราเสวยความไม่สุขไม่ทุกข์ที่เจือด้วยอามิส เราปราศจากความสุข นิรามิสสุข เราเสวยความสุข ปราศจากความเจือด้วยอามิส เสวยความทุกข์ ปราศจากความเจือด้วยอามิส เสวยความไม่สุขความไม่ทุกข์ ไม่เจือด้วยอามิส ก็รู้ชัดอยู่อย่างนี้ นี้เรียกว่า เวทนา รู้จักเวทนาอย่างนี้ แต่เวทนาที่จะแสดงวันนี้จะแสดง เวทนาในจิต

คำว่า **จิต** นะ เป็นของจำเป็นที่เราจะต้องแก้ไข มิฉะนั้นมันก็บังคับเรา ใช้มันอยู่ทุก ๆ วัน ถ้าเราใช้มันไม่เป็น มันจะกลับมาข่มเหงเอาเราเข้า จิตนั่นเป็นตัวสำคัญ ท่านจึงได้ยืนยัน ตามวาระพระบาลีว่า
กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ที่ศึกษาในธรรมวินัย เห็นจิตในจิตเนือง ๆ อยู่นั่นเป็นไฉน?
อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ *ดูก่อนภิกขุทั้งหลาย ผู้ศึกษาธรรมวินัยของพระตถาคตเจ้านี้*
สราคํ วา จิตฺตํ สราคํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
จิตระคนด้วยราคะ ก็ทราบชัดว่าจิตนี้นี่ระคนด้วยราคะ
วีตราคํ วา จิตฺตํ วีตราคํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
จิตปราศจากราคะ ก็ทราบชัดว่าจิตปราศจากราคะ
สโทสํ วา จิตฺตํ สโทสํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
จิตระคนด้วยโทสะ ก็ทราบชัดว่าจิตระคนด้วยโทสะ
วีตโทสํ วา จิตฺตํ วีตโทสํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
จิตปราศจากโทสะ ก็รู้ชัดว่าจิตปราศจากโทสะ
สโมหํ วา จิตฺตํ สโมหํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
จิตระคนด้วยโมหะ ก็ทราบชัดว่าจิตระคนด้วยโมหะ
วีตโมหํ วา จิตฺตํ วีตโมหํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
จิตปราศจากโมหะ ก็ทราบชัดว่าจิตปราศจากโมหะ
สงฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ สงฺขิตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ
จิตหดหู่ ก็รู้ชัดว่าจิตหดหู่

วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ วิกฺขิตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ

จิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ชัดว่าจิตฟุ้งซ่าน

มหคฺคตํ วา จิตฺตํ มหคฺคตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ

จิตเป็นมหัคคต ก็รู้ว่าจิตเป็นมหัคคต จิตประกอบด้วยบุญกุศลยิ่งใหญ่ เรียกว่า มหัคคตกุศล กุศลเกิดด้วยรูปฌาน เป็นมหัคคตกุศล

อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ อมหคฺคตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ

จิตไม่ประกอบด้วยมหัคคต ก็ทราบชัดว่าจิตไม่ประกอบด้วยมหัคคต

สอุตฺตรํ วา จิตฺตํ สอุตฺตรํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ

จิตยิ่งก็รู้ว่าจิตยิ่ง

อนุตฺตรํ วา จิตฺตํ อนุตฺตรํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ

ไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ชัดว่าจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า

สมาหิตํ วา จิตฺตํ สมาหิตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ

จิตตั้งมั่น ก็รู้ชัดว่าจิตตั้งมั่น

อสมาหิตํ วา จิตฺตํ อสมาหิตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ

จิตไม่ตั้งมั่น ก็รู้ชัดว่าจิตไม่ตั้งมั่น

วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ

จิตหลุดพ้น ก็รู้ชัดว่าจิตหลุดพ้น

อวิมุตฺติ วา จิตฺตํ อวิมุตฺติ จิตฺตนฺติ ปชานาติ

จิตไม่หลุดพ้น ก็รู้ว่าจิตไม่หลุดพ้น

อิติ อชฺฌตฺตํ วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ

ดังนี้แหละ ภิกษุเห็นจิตในจิตเป็นภายในเนือง ๆ อยู่

พหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ

เห็นจิตในจิตเนือง ๆ อันเป็นภายนอกอยู่

อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา จิตฺเต จิตตานุปสฺสี วิหรติ

เห็นเนือง ๆ ซึ่งจิตในจิตทั้งเป็นภายใน และภายนอก

สมุทยธมฺมานุปสฺสี วา จิตฺตสฺมึ วิหรติ

เห็นธรรมดาซึ่งความเกิดขึ้นในจิตอยู่

วยธมฺมานุปสฺสี วา จิตฺตสฺมึ วิหรติ

เห็นเนือง ๆ เป็นธรรมดาคือความเสื่อมไปในจิตอยู่

สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วา จิตฺตสฺมึ วิหรติ

เห็นธรรมดาคือความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปซึ่งจิตในจิตอยู่

อตฺถิ จิตฺตนฺติ วา ปนสฺส สติ

ก็หรือสติของเธอเข้าปรากฏว่าจิตมีอยู่

ยาวเทว ญาณมตฺตาย *สักแต่ว่ารู้*

ปติสฺสติมตฺตาย *สักแต่ว่าอาศัยระลึก*

Lesson 46

อนิสฺสิโต จ วิหรติ *เป็นผู้อันตัณหาและทิฏฐิยึดถือไม่ได้แล้ว*
น จ กิญฺจิ โลเก อุปาทิยติ *ไม่ยึดถือมั่นอะไร ๆ ในโลก*
เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ
อย่างนี้แหละภิกษุ เห็นจิตในจิตเนือง ๆ อยู่ด้วยประการดังนี้

นี้เนื้อความของพระบาลี คลี่ความเป็นสยามได้ความเพียงเท่านี้ ต่อไปนี้จะอรรถาธิบายขยายความในเรื่อง จิต ***จิตนั่นอยู่ที่ไหน? รูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างไร?*** คำที่เรียกว่า "**จิต**" นั่น หนึ่งใน๔ของใจ

ดวงวิญญาณ เท่าดวงตาดำข้างใน
ดวงจิต เท่าดวงตาดำข้างนอก เห็นชัดอยู่อย่างนี้แล้วก็
ดวงจำ ก็โตไปอีกหน่อย อยู่ในเบาะน้ำเลี้ยงหัวใจ
ดวงเห็น อยู่ในกลางกาย โตไปอีกหน่อย

ดวงเห็น อยู่ข้างนอก มันซ้อนกันอยู่ ดวงเห็นอยู่ข้างนอก
ดวงจำ อยู่ข้างใน อยู่ข้างในดวงเห็น
ดวงคิด อยู่ข้างในดวงจำ
ดวงรู้ อยู่ข้างในดวงคิด

ดวงรู้ เท่าตาดำข้างใน นั่นแหละเขาเรียกว่า **ดวงวิญญาณ** เท่าดวงตาดำข้างในเขาเรียกว่าดวงวิญญาณ เท่าดวงตาดำข้างนอกนั้นเขาเรียกว่า **ดวงจิต** หรือ **ดวงคิด**
โตออกไปกว่านั้น โตออกไปกว่าดวงจิต เท่าดวงตานั่นแหละ นั่นเขาเรียกว่า **ดวงใจ** หรือ **ดวงจำ**
โตกว่านั้นอีกหน่อย เท่ากระบอกตานั่นแหละเขาเรียกว่า **ดวงเห็น** ดวงเห็นนั้นคือ ดวงกาย ทีเดียว ๔ ดวงนั้นมีเท่านี้แหละ

ดวงกาย นั่นแหละ เป็นที่ตั้งของเห็น ธาตุเห็น อยู่ศูนย์กลาง อยู่ศูนย์กลางกำเนิด ดวงกายนั้น
อ้าย ***ดวงใจ*** นั่นแหละ เป็นที่ตั้งของจำ ธาตุจำ อยู่ศูนย์กลางดวงใจนั่นแหละ
อ้าย ***ดวงจิต*** นั่นแหละ เป็นที่ตั้งของคิด ธาตุคิด อยู่ศูนย์กลางจิตนั่นแหละ
อ้าย ***ดวงวิญญาณ*** เป็นที่ตั้งของรู้ ธาตุรู้ อยู่ศูนย์กลางดวงวิญญาณนั่นแหละ

ธาตุเห็น จำ คิด รู้ ๔ประการนั้น
ธาตุเห็น เป็นที่ตั้ง ของเห็น
ธาตุจำ เป็นที่อยู่ ของจำ
ธาตุคิด เป็นที่อยู่ ของคิด
ธาตุรู้ เป็นที่อยู่ ของรู้

เห็น จำ คิด รู้ ๔ประการ ยกแพลบเดียวโน้นไปนครศรีธรรมราชไปแล้ว เห็นจำคิดรู้ไปแล้ว ยกไปอย่างนั้นแหละ ไปได้ ไปได้ ไปเสียลิบเลย ไปเสียไม่บอกใครทีเดียว ไปอยู่เสียที่นครศรีธรรมราชโน้น ถ้าว่า

คนเขามีธรรมกาย อ้ายนี่มายุ่งอยู่ทำไมในนครศรีธรรมราช ไปเห็นเอากายมนุษย์ละเอียดเข้าแล้ว อ้ายคนนี้รูปพรรณสัณฐานเป็นอย่างนั้น แต่งเนื้อแต่งตัวเป็นอย่างนั้น เราคิดว่าเราส่งใจไปนี่นะ ส่งไปนครศรีธรรมราช อ้ายนี่มายุ่งอยู่ทำไมในนครศรีธรรมราช เห็นทีเดียว เขามีธรรมกาย อ้ายนี้มายุ่งอยู่ที่นี้แล้ว เราก็ยกเห็น จำ คิด รู้ ไปนี่ ไม่ได้ไปทั้งตัว นั่นแหละ กายละเอียดไปแล้ว ไปยุ่งอยู่โน้นแล้ว ดูก็ได้ ลองไปดูก็ได้ พวกมีธรรมกาย เขามี เขาเห็นทีเดียว อ้ายนี้มายุ่งอยู่นี่แล้ว จำหน้าจำตาจำตัวได้ เอ ก็แปลกจริงนะ ไม่ใช่ของพอดีพอร้าย พระพุทธศาสนาเป็นของลึกซึ้งอยู่ แต่ว่าจะส่งใจไปอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตามเถอะ ไปได้อย่างนี้แหละ ๔อย่าง ไปได้อย่างนี้ คือ เห็น จำ คิด รู้ มันหยุดเป็นจุดเดียวกัน เป็นกายละเอียด มันแยกกันไม่ได้ แยกไม่ได้เด็ดขาดเชียว เป็นตัวเป็นตัวตายอยู่ เหมือนกายมนุษย์นี่ เราจะเอาแยกเป็นหัวใจเสีย จากหัวใจเสีย หัวใจแยกจากดวงจิตเสีย จิตแยกจากดวงวิญญาณเสียไม่ได้ ถ้าแยกไม่เป็นเลย แยกตายหมด ถ้าแยกเวลาใดมนุษย์ก็ตายเวลานั้น ถ้าไม่แยกก็เป็นอย่างนี้ เห็น จำ คิด รู้ ๔อย่างนี้แยกไม่ได้ แยกก็ตายเหมือนกัน แยกเข้าอ้ายกายละเอียดนั้นตาย แยกหัวใจออกไป ดวงจำ ดวงเห็น ตาย แยกไม่ได้ หากว่ากายทิพย์ก็เหมือนกัน แยกไม่ได้ มันเป็นตัวของมันอยู่อย่างนั้นแหละ เอาแต่ตัวกายมนุษย์ละเอียด มันก็ละเอียดพอแล้ว พอเข้ากายทิพย์ละเอียด ก็ยิ่งละเอียดไปกว่านั้นอีก ละเอียดพอแล้วหรือ พอเข้าถึงกายรูปพรหมละเอียด ละเอียดยิ่งกว่านั้นเข้าไปอีก เข้าถึงกายอรูปพรหม ละเอียดยิ่งกว่านั้นไปอีก เข้าถึงกายอรูปพรหมละเอียด ละเอียดยิ่งกว่านั้นไปอีก เข้าถึงกายธรรม ละเอียดยิ่งกว่านั้นไปอีก เข้าถึงกายธรรมละเอียด ละเอียดยิ่งกว่านั้นเข้าไปอีก

นี่ถ้าว่าทำธรรมกายเป็นละก็ มันฉลาดกว่ามนุษย์หลาย๑๐เท่าเชียวนะ นี่พอเข้าถึง

กายมนุษย์ละเอียด	ก็ฉลาดกว่าเท่าหนึ่งแล้ว สูงกว่าเท่าหนึ่งแล้ว
เข้าถึงกายทิพย์	ก็สองเท่าแล้ว
กายทิพย์ละเอียด	ก็สามเท่าแล้ว
กายรูปพรหม	สี่เท่า
กายรูปพรหมละเอียด	ห้าเท่า
กายอรูปพรหม	หกเท่า
กายอรูปพรหมละเอียด	เจ็ดเท่า

เข้าถึงกายธรรมและกายธรรมละเอียด๘-๙ เท่าเข้าไปแล้ว มันมีความฉลาดกว่ากันอย่างนี้นะ

ให้รู้จักว่าของสูงของต่ำอย่างนี้ เมื่อรู้จักอย่างนี้แล้วก็ วันนี้ที่จะแสดงจิต ตำราท่านวางไว้แค่จิต เอาดวงจิต นี่เท่านั้น **ดวงเห็น** ก็ไม่ได้เอามาพูด **ดวงจำ** ไม่ได้มาพูด **ดวงรู้** ไม่ได้มาพูด มาพูดแต่**ดวงจิต** ดวงเดียว

ที่เราแปลจิต ถ้าเราเอามาใส่ปนกันกับเรื่องจิตก็ปนปี้หมด เพราะจิต มีหน้าที่คิดอย่างเดียวเท่านั้นแหละ **ดวงรู้** ก็มีหน้าที่รู้อย่างเดียว ไม่มีหน้าที่คิด **ดวงจิต** ก็มีหน้าที่คิดอย่างเดียว **ดวงจำ**ก็มีหน้าที่จำอย่างเดียว **ดวงเห็น** ก็มีหน้าที่เห็นอย่างเดียว จะสับเปลี่ยนกันไม่ได้

แต่ว่า ถ้าไม่รู้หลักความจริงแน่นอนอย่างนี้ละก็ ท่านก็แปลเอา**ดวงจิต**ไปรวมเข้ากับรู้เสียว่า รู้ก็คือจิตนั่นแหละ ***วิจิตฺตารมฺมณํ*** ดวงจิตวิจิตรด้วยอารมณ์ต่าง ๆ รูปารมณ์ สัททารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โผ

ฏฐัพพารมณ์ ธัมมารมณ์ นี่วิจิตรด้วยอารมณ์ต่าง ๆ อย่างนี้ ดวงจิตนั่น อีกนัยหนึ่ง ***อารมฺมณํ วิชฺชนานาติตี จิตฺต*** จิตรู้ซึ่งอารมณ์ จิตรู้เสียอีกแล้ว ***เอาละซี เอาวิญญาณไปไว้ที่ไหนแล้ว ไม่พูดดวงวิญญาณเสียอีกแล้ว พูดเป็นรู้เสียแล้ว***

เพราะฉะนั้น คำว่า จิต นี่แหละ เป็นดวงใสเท่าดวงตาดำข้างนอก ใสเกินใส ปกติมโน ใจเป็นปกติ คือภวังคจิต จิตที่เป็นภวังคจิตน่ะ ใสเหมือนยังกับน้ำที่ใส ใสเหมือนยังกับน้ำที่ใสนะ จิตที่ใสนั่นแหละ เมื่อระคนด้วยราคะเหมือนยังกับน้ำแดงเข้าไปเจือเสียแล้ว มันก็ปนเป็นนะซี นี่เป็นอย่างนั้นนา เมื่อจิตระคนด้วยราคะเหมือนน้ำแดงเข้าไปเจือเสียแล้ว จิตระคนด้วยโทสะเล่า เหมือนยังกับน้ำเขียวน้ำดำเข้าไปปน น้ำเขียวเข้าไปปนระคนเสียแล้ว จิตระคนด้วยโมหะเหมือนน้ำตมเข้าไประคนเสียแล้ว ไอ้จิตใสนะมันก็ลางไปก็รู้นะซี

สราคํ วา จิตฺตํ สราคํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ *จิตระคนด้วยราคะ ก็รู้ว่าจิตระคนด้วยราคะ* จิตไม่มีราคะ ปราศจากราคะ ก็รู้ว่าจิตไม่มีราคะ ไม่ปนด้วยโมหะ ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ จิตฟุ้งซ่าน จิตหดหู่ จิตหดหู่ ที่ใสน่ะหดหู่ไป ผู้สร้างพอรู้ว่าผู้สร้างเป็นอติวิสัย ไม่คงที่เสียแล้ว ผู้สร้างก็รู้ว่าผู้สร้าง จิตประกอบด้วยกุศลที่ระคนด้วยญาณ เป็นมหัคตจิต จิตไม่ประกอบด้วยกุศลก็เห็น จิตประกอบด้วยกุศลก็เห็นชัด ๆ ดังนี้

สมาหิตํ วา จิตฺตํ สมาหิตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ จิตตั้งมั่นใสมั่นดิ่งลงไปก็เห็นชัด ๆ ดังนี้ รู้ชัด ๆ อย่างนี้ จิตไม่ตั้งมั่น ก็รู้ว่าจิตไม่ตั้งมั่น จิตพ้น ใสพ้นจากเครื่องกิเลส ก็รู้ว่าพ้น ไม่พ้นก็รู้ว่าไม่พ้น เห็นชัด ๆ อย่างนี้ เมื่อเห็นชัดเข้าดังนี้ละก็

อชฺฌตฺตํ วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ เห็นจิตในจิตเป็นภายในเนือง ๆ ภายในน่ะคือ จิตกายละเอียดเห็นเนือง ๆ ซึ่งจิตในจิต เป็นภายนอก นี้จิตของกายมนุษย์ เห็นเนือง ๆ ซึ่งจิตในจิต ทั้งภายในภายนอก เห็นเป็นรูปจิต เป็นจิตของกายมนุษย์ละเอียด เห็นทั้งสองทีเดียว เห็นทั้งภายในและภายนอก เห็นเนือง ๆ เป็นธรรมดา คือความเสื่อมไป ความเกิดขึ้นของจิต เห็นเนือง ๆ เป็นธรรมดาคือความดับไปของจิต คือความดับไปในจิต เมื่อเห็นเนือง ๆ เป็นธรรมดาทั้งเกิดขึ้น ทั้งความดับไป เมื่อเห็นชัดดังนี้ละก็

อตฺถิ จิตฺตนฺติ วา ปนสฺส สติ ปจฺจุปฏฺฐิตา โหติ ก็หรือสติของเธอ เข้าไปปรากฏว่า จิตมีอยู่ เห็นจิตแล้ว เมื่อจิตมีสติของเธอปรากฏว่า จิตมีอยู่เพียงสักแต่ว่ารู้ สักแต่ว่าอาศัยความระลึก อันตัณหาและทิฏฐิเข้าไปอาศัยไม่ได้เลย

น จ กิญฺจิ โลเก อุปาทิยติ ไม่ถือมั่น อะไรเลยในโลก รู้ว่าปล่อยวางแล้ว ไม่ถือมั่น ไม่ติด ไม่แตะไม่อะไรแล้ว ให้รู้ชัดๆ เห็นชัดๆ อย่างนี้ อย่างนี้แหละ เรียกว่าภิกษุทั้งหลาย เห็นในจิตเนือง ๆ อยู่ ด้วยประการดังนี้

ที่ได้ชี้แจงแสดงมานี้ตามวาระพระบาลี ชี้ความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบาย พอสมควรแก่เวลา เพราะได้ยินเสียงระฆังหง่าง ๆ อยู่แล้ว **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจความสัจ ที่ได้อธิบายอ้างธรรมปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ **สทา โสตถี ภวนฺตุ เต** ขอความสุขสวัสดิ์ จงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสร

ในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพได้ชี้แจงแสดงมา ตามสมควรแก่เวลาสมมติว่ายุติธรรมิกถา โดยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้ **เอวํ** ก็มีด้วยประการฉะนี้